

Article Arrival Date
Date

03.05.2025

Article Published

20.06.2025

BLACK SWAN FİLMİNİN PSİKANALİZ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ
THE ANALYSIS OF THE BLACK SWAN MOVİE IN THE CONTEXT OF
PSYCHOANALYTIC THERAPY

Ezgi PEK¹, Yrd. Doç. Dr. Fahriye BALKIR²

¹Yakın Doğu Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Lefkoşa Kıbrıs Mersin
10, Türkiye / ORCID ID: [0009-0002-2261-4647](https://orcid.org/0009-0002-2261-4647)

²Yakın Doğu Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Lefkoşa Kıbrıs Mersin
10, Türkiye / ORCID ID: [0000-0002-6493-7615](https://orcid.org/0000-0002-6493-7615)

Özet

Bu çalışma, Darren Aronofsky'nin Black Swan (Siyah Kuğu) filmini psikanalitik kuram çerçevesinde incelemektedir. Filmin ana karakteri Nina'nın bastırılmış arzuları, bilinçdışı çatışmaları ve kimlik bölünmesi süreçleri; Freud'un yapısal kişilik modeli (id, ego, süperegö) ve savunma mekanizmaları ile Lacan'ın ayna evresi ve "ötekinin bakışı" kavramları doğrultusunda analiz edilmiştir. Nina'nın annesiyle kurduğu bağımlı ilişki, mükemmeliyetçilik baskısı ve sahne üzerindeki dönüşümü, bilinçdışının sanatsal bir dışavurumu olarak ele alınmıştır. Filmdeki halüsinasyonlar, psikotik öğeler ve gerçeklik algısının bozulması, karakterin içsel çöküşünü ve kimlik karmaşasını yansıtmaktadır. Bu bağlamda Black Swan, psikanalitik film çözümlemeleri açısından önemli bir örnek sunmakta ve bilinçdışı süreçlerin sinematik anlatımla nasıl temsil edilebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Black Swan, Psikanaliz, Terapi, Duygusal Çatışma, Nitel Araştırma

Abstract

This study examines Darren Aronofsky's Black Swan through the lens of psychoanalytic theory. The main character Nina's repressed desires, unconscious conflicts, and identity fragmentation are analyzed using Freud's structural model of personality (id, ego, superego) and defense mechanisms, as well as Lacan's mirror stage and the concept of "the gaze of the Other." Nina's dependent relationship with her mother, the pressure of perfectionism, and her transformation on stage are interpreted as artistic expressions of the unconscious. Hallucinations, psychotic elements, and the distortion of reality in the film reflect the protagonist's psychological breakdown and identity crisis. In this context, Black Swan stands out as a significant example of psychoanalytic film analysis, demonstrating how unconscious processes can be represented through cinematic narrative.

Keywords: Black Swan, Psychoanalysis, Therapy, Emotional Conflict, Qualitative Research

GİRİŞ

Sanat, bireyin iç dünyasını yansıtan en güçlü anlatım biçimlerinden biridir. Sinema da bu anlatım biçimleri arasında hem görsel hem de anlatısal yönüyle bilinçdışı dinamikleri en etkili şekilde açığa çıkaran sanat dallarından biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle psikolojik gerilim ve dram türündeki filmler, bilinçdışı dürtülerin, bastırılmış arzuların ve içsel çatışmaların sanatsal bir temsili olarak incelenebilir. Darren Aronofsky'nin 2010 yapımı Black Swan (Siyah Kuğu) filmi, psikanalitik film eleştirisi açısından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Başkarakter Nina'nın iç dünyasında yaşadığı çatışmalar, bilinçdışı dürtülerinin dışavurumu ve benlik algısındaki parçalanma süreçleri, filmi psikanalitik bir çerçevede ele almayı anlamlı kılmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Psikanaliz, bireyin bilinçdışı süreçlerini anlamaya yönelik bir kuram olarak, edebiyat ve sinema gibi anlatı sanatlarının çözümlemesinde önemli bir yöntem olarak görülmüştür. Psikanalitik teori, sanat eserlerini bilinçdışı dürtüler ve bastırılmış arzular üzerinden okumaya imkân tanır ve bu bağlamda sanatçının iç dünyasını da anlamayı amaçlamaktadır (Holland, 1990).

Sanatın psikanalitik çözümlemesi, bireysel ve kolektif bilinçdışı süreçlerin açığa çıkarılmasına yardımcı olmaktadır. Bu analiz biçimi, özellikle edebiyat ve sinemada karakterlerin, olay örgüsünün ve sembollerin yorumlanmasına katkı sağlamaktadır (Eagleton, 1996).

Özellikle sinema, bilinçdışı süreçlerin sembolik olarak ifade edilebildiği ve görsel anlatımla desteklenebildiği bir alan sunduğundan, psikanalitik incelemeler için zengin bir kaynak sunmaktadır (Metz, 1975). Bu bağlamda Black Swan, başkarakter Nina'nın bilinçdışı

çatışmalarını, bastırılmış arzularını ve kimlik bölünmesini yoğun bir şekilde ele aldığı için psikanalitik film incelemesi açısından dikkate değerdir.

Bu çalışmanın amacı, Black Swan filmi psikanaliz kuramı çerçevesinde inceleyerek bilinçdışı dürtülerin ve savunma mekanizmalarının nasıl işlendiğini ortaya koymaktır. Nina karakterinin psikodinamik süreçleri, annesiyle olan ilişkisi ve sanatsal ifade biçimi olarak dansın bilinçdışı bir dışavurum aracı olup olmadığı gibi konular bu bağlamda ele alınacaktır. Filmde Freud'un yapısal kişilik kuramı (id, ego, süperegö), savunma mekanizmaları ve Lacan'ın ayna evresi gibi psikanalitik kavramların nasıl temsil edildiği ayrıntılı bir şekilde analiz edilecektir.

Psikanaliz Yaklaşımının Sinema ve Karakter Analizinde Kullanımı

Psikanalitik film teorisi, sinema anlatılarının ve karakterlerin psikanaliz kuramlarıyla çözümlenmesini amaçlayan bir yaklaşım olarak gelişmiştir (Mulvey, 1975). Freud'un bilinçdışı ve rüya analizine dayanan kuramsal çerçevesi, sinema anlatılarındaki semboller ve karakterlerin içsel dünyalarıyla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır (Kracauer, 1947).

Sinema, izleyicinin bilinçdışı süreçlerini harekete geçirebilecek bir anlatım biçimi sunduğundan, karakter analizlerinde de bilinçdışı dürtülerin, arzuların ve savunma mekanizmalarının izleri sürülebilir (Metz, 1982).

Özellikle psikolojik gerilim filmleri, karakterlerin bilinçdışı süreçlerinin en yoğun şekilde işlendiği türlerdendir (Elsaesser & Hagener, 2015). Black Swan, Nina karakterinin psikanalitik açıdan incelenmeye son derece uygun bir yapı sergilemesi nedeniyle bu çalışmanın merkezinde yer almaktadır. Filmin görsel dili, bilinçdışı süreçlerin simgesel temsilleriyle doludur ve

Nina'nın psikolojik dönüşümü hem Freud'un hem de Lacan'ın kuramlarıyla analiz edilebilecek düzeydedir (Žižek, 1991).

Black Swan Filminin Bu Bağlamda Neden İncelendiği

Black Swan, bireyin benlik algısındaki parçalanma, bilinçdışı arzular ve psikolojik dönüşüm süreçlerini görselleştiren nadir filmlerden biridir (Bailey, 2011). Film, klasik balenin disiplinli ve mükemmeliyetçi dünyasını, ana karakterin psikolojik baskıları ve bilinçdışı çatışmalarıyla harmanlayarak benzersiz bir anlatım sunmaktadır. Özellikle Nina'nın içsel çatışmalarının bedenine ve algısına yansması, filmde psikanalitik açıdan analiz edilmeye değer birçok unsurun bulunduğunu göstermektedir (Tortajada, 2014).

Nina'nın yaşadığı psikodinamik süreçler, Freud'un yapısal kişilik kuramı bağlamında id, ego ve süperegö arasındaki çatışmalarla açıklanabilir. Aynı zamanda Lacan'ın "ayna evresi" ve kimlik oluşumu kavramları, Nina'nın benliğinin ikiye bölünmesi ve kendini "ötekinin bakışı" ile tanımlaması açısından önemlidir (Evans, 2006). Bu nedenle film, psikanalitik teorilerin uygulanabileceği güçlü bir örnek teşkil etmekte ve bilinçdışı süreçlerin sinemadaki temsili açısından kapsamlı bir analiz gerektirmektedir.

PSİKANALİZ KURAMI VE BİLİNÇDİŞİ DÜRTÜLER

Psikanaliz, bireyin bilinçdışı süreçlerini ve bu süreçlerin davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen bir kuramdır. Freud'un çalışmaları, bilinçdışı dürtülerin ve bastırılmış arzuların insan davranışlarını yönlendirdiğini öne sürerek psikolojik yapı içinde id, ego ve süperegö kavramlarını ortaya koymuştur (Laplanche & Pontalis, 1973).

Lacan ise Freud'un kuramını dilbilim ve göstergebilimle yeniden yorumlayarak bilinçdışı süreçleri dil ve simgesel düzenle ilişkilendirmiştir. Ona göre bilinçdışı, dile içkin bir yapıdır ve bireyin kimlik oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır (Evans, 1996).

Bu bölümde Freud ve Lacan'ın bilinçdışı dürtüler, savunma mekanizmaları ve kimlik oluşumu üzerine geliştirdiği kuramlar ele alınacaktır.

Freud'un Yapısal Kişilik Kuramı (id, ego, süperegö)

- **İd (Es):** İd (Alt benlik), bireyin temel içgüdülerini kapsayan doğuştan gelen güdüdür. Korkular, saldırganlıklar, cinsel güdüler, istekler bu bölümde bulunmaktadır. (Künüçen & Köksal, 2021, s. 5). Bireyin doğuştan sahip olduğu ilkel dürtüleri ve bilinçdışı arzuları barındıran yapıdır. Haz ilkesine göre çalışır ve saldırganlık ile cinsellik gibi temel içgüdüleri içerir. Bilinçdışı süreçlerin yönettiği bu yapı, gerçeklikten bağımsız hareket eder ve anlık tatmin arayışındadır (Laplanche & Pontalis, 1973).
- **Ego (Benlik):** Gerçeklik ilkesi doğrultusunda çalışan, id'in dürtülerini çevresel koşullara uygun şekilde yönlendiren ve bireyin dış dünya ile uyumunu sağlayan yapıdır. Ego, bilinçdışı ve bilinçli süreçler arasında bir köprü görevi görerek içsel dengeyi korur (Boag, 2017).
- **Süperegö (Üstbenlik):** Toplumsal normların ve ahlaki değerlerin içselleştirilmesiyle oluşan yapıdır. Süperegö, id'in isteklerini sınırlayarak bireyin vicdanını şekillendirir ve ideal benlik algısının gelişimine katkıda bulunur. Katı kurallar koyarak içsel çatışmalara yol açabilir (Bateman & Holmes, 1995).

Freud'un bu yapısal modeli, bilinçdışı süreçlerin bireyin davranışlarını nasıl yönlendirdiğini açıklamak için temel bir çerçeve sunmaktadır. Nina karakterinin yaşadığı psikolojik çatışmalar, özellikle süperegö baskısı ve id'in bastırılmış arzuları arasındaki gerilimle açıklanabilir (Bailey, 2011).

Bilinçdışı Dürtüler ve Savunma Mekanizmaları

Freud, bilinçdışında yer alan arzuların doğrudan bilince çıkmasının birey için tehdit edici olabileceğini savunur. Bu nedenle ego, bireyin psikolojik dengesini koruyabilmek adına çeşitli savunma mekanizmalarını devreye sokar. Bu mekanizmalar, bireyin kaygıyı azaltmasına ve içsel çatışmaları yönetmesine yardımcı olur (Vaillant, 1992).

Aşağıdaki savunma mekanizmaları, Nina'nın bilinçdışı çatışmalarını anlamak açısından önemlidir. Filmde bu mekanizmalar, görsel ve anlatısal öğelerle güçlü bir şekilde temsil edilmektedir.

- Bastırma (Repression): Tehdit edici arzuların bilinçdışına itilmesi. Nina'nın cinsellik ve saldırganlık içeren dürtülerini bastırması bu duruma örnektir (Tortajada, 2014).
- Yansıtma (Projection): Kendi kabul edilemez arzularını başkalarına atfetme. Nina'nın Lily karakterini kendi bilinçdışı arzularının bir yansıması olarak görmesi bu mekanizmaya işaret eder (Bailey, 2011).
- Yer Değiştirme (Displacement): Duyguların, asıl hedeften farklı bir nesneye

yönlendirilmesi. Nina'nın annesine duyduğu öfkeyi kendine zarar vererek dışa vurması bu mekanizmaya örnektir (Žižek, 1991).

- Bölme (Splitting): İyi ve kötü algısını keskin bir şekilde ayırma. Nina'nın kendini "Beyaz Kuğu" ve "Siyah Kuğu" olarak ikiye bölmesi, bu savunma mekanizmasının bir göstergesidir (Tortajada, 2014).

238

Lacan'ın Ayna Evresi ve Kimlik Oluşumu

Lacan, Freud'un bilinçdışı kuramını dilbilim ve göstergebilim bağlamında yeniden yorumlamış ve bilinçdışının, dilin yapısıyla iç içe olduğunu öne sürmüştür. Ona göre bilinçdışı arzular, bireyin simgesel düzene dahil olmasıyla şekillenir ve dil aracılığıyla ifade bulur (Evans, 1996). Ona göre kimlik oluşumu, bireyin kendini "ötekinin bakışıyla tanımlamasıyla şekillenir.

Ayna Evresi (Mirror Stage), Lacan'ın psikanaliz kuramında önemli bir yer tutar. Lacan'ın ayna evresi, Fransız psikanalist Jacques Lacan tarafından 1936 yılında bir psikanaliz kongresinde ortaya çıkmış bir teoridir (Künüçen & Köksal, 2021, s. 9). Bu evrede, bebeklik döneminde birey, ilk kez aynada kendisini tanıdığı an bir kimlik algısı geliştirmeye başlar. Ancak bu algı, gerçek benlikten ziyade, idealize edilmiş bir yansıma üzerinden şekillenir ve bireyin benlik anlayışı bu yansıma etrafında oluşur (Evans, 1996).

Nina'nın sürekli olarak kendine dışarıdan bakması ve idealize edilmiş "mükemmel balerin" kimliğini yaratmaya çalışması, bu evreyle açıklanabilir (Evans, 2006).

Bilinçdışı Arzu ve Ötekinin Bakışı: Bireyin arzuları, kendi içsel dürtülerinden çok, başkalarının beklentilerine göre şekillenir. Nina'nın annesi ve eğitmeni tarafından sürekli yönlendirilmesi, onun benlik algısını ve bilinçdışı arzularını şekillendiren temel unsurlardandır (Žižek, 1991).

Lacan'ın teorileri, Nina'nın kimlik bölünmesi ve içsel çatışmalarını anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Nina, "Beyaz Kuğu" ve "Siyah Kuğu" kimlikleri arasında bölünerek kendi benlik algısını yitirmekte ve bu süreç, bilinçdışındaki arzuların ve toplumsal baskıların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Tortajada, 2014).

BLACK SWAN FİLMİNİN PSİKANALİTİK ANALİZİ

Darren Aronofsky'nin Black Swan filmi, ana karakter Nina Sayers'ın içsel çatışmalarını ve bilinçdışı dürtülerini merkeze alarak psikolojik bir dönüşüm sürecini anlatır. Filmde Nina'nın id, ego ve süperegö arasındaki mücadelesi, bilinçdışında bastırılmış arzularının dışavurumu ve kimlik bölünmesi açıkça gözlemlenmektedir (Bailey, 2011). Nina'nın içsel çatışmaları,

annesiyile olan ilişkisi, cinselliği ve sanatın bir ifade biçimi olarak kullanılması gibi unsurlar psikanalitik bağlamda incelenebilir (Žižek, 1991).

Ana Karakter Nina'nın Psikodinamik Analizi

Darren Aronofsky'nin Black Swan filmi, başkarakter Nina Sayers'ın içsel dünyasındaki psikodinamik süreçleri görselleştirerek anlatan bir yapıya sahiptir. Freud'un psikanalitik kuramı ve Lacan'ın kimlik oluşumu hakkındaki görüşleri bağlamında incelendiğinde, Nina'nın psikolojik gelişimi, bilinçdışı dürtüleri ve kimlik bölünmesi açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Bailey, 2011).

Nina, film boyunca hem bilinçdışı arzularıyla hem de süperegönün baskısıyla mücadele eder. Dans dünyasının katı disiplini ve annesinin aşırı korumacı tutumu, onun benliğini baskılayan dışsal güçler olarak işlev görmektedir (Tortajada, 2014). Özellikle Siyah Kuğu'yu sahneye koyma süreci, Nina'nın içsel dönüşümünün ve bilinçdışındaki bastırılmış dürtülerin dışavurumunun bir metaforu olarak okunabilir (Žižek, 1991).

Bastırılmış Arzular, Bilinçdışı Çatışmalar

Freud'a göre, bilinçdışında bastırılmış arzular, bireyin davranışlarını dolaylı yollarla etkileyebilir. Bu arzular, rüyalarda, dil sürçmelerinde ya da yaratıcı süreçlerde ortaya çıkarak, bilinçdışı içeriklerin bilinçle yüzleşmesini engelleyen savunma mekanizmalarının etkisini gösterir (Laplanche & Pontalis, 1973).

Filmde Nina, cinselliğini ve saldırganlığını bastıran, disiplinli ve itaatkâr bir figür olarak sunulmaktadır. Ancak Siyah Kuğu karakterini canlandırması istendiğinde, içinde gizli kalan arzular ve saldırgan dürtüler açığa çıkmaya başlar. Lily karakteri, Nina'nın bilinçdışındaki bastırılmış arzularını temsil eden bir figürdür ve onunla girdiği çatışmalar, aslında kendi içsel mücadelesinin bir yansımasıdır (Bailey, 2011).

Freud'un psikanalitik kuramında bastırma, bireyin kabul edilemez arzularını bilinçdışına iterek, bu arzuların bilince ulaşmasını engeller. Bastırma mekanizması, bireyin psikolojik denetimini sürdürmesine yardımcı olur, ancak bastırılan içerikler zaman zaman dolaylı yollarla açığa çıkabilir (Vaillant, 1992).

Nina'nın kontrolcü ve mükemmeliyetçi yapısı, süperegönün id üzerindeki katı baskısıyla açıklanabilir. Ancak film ilerledikçe, Nina'nın bastırıldığı arzular sanrılar ve halüsinasyonlar şeklinde dışa vurulmaktadır (Tortajada, 2014).

Süperegö Baskısı ve Mükemmeliyetçilik

Freud'a göre, süperegö bireyin ahlaki değerlerini ve toplumsal normları içselleştiren bir yapıdır. Nina'nın annesi Erica, onun üzerinde otorite kurarak ve katı kurallar koyarak

süperegönün dışsal bir temsili olarak görülebilir. Bu durum, bireyin içsel çatışmalarının kaynağı olarak ebeveyn figürlerinin rolünü vurgular (Laplanche & Pontalis, 1973). Erica, eski bir balerin olup, Nina'nın mükemmel bir sanatçı olmasını isterken onun bireysel gelişimini kısıtlayan baskıcı bir figür haline gelmiştir (Bailey, 2011).

Erica'nın Nina'ya sürekli çocukmuş gibi davranması, onun bağımsız bir kimlik geliştirmesini engelleyerek psikolojik gelişimini sekteye uğratmaktadır. Nina'nın odasının çocuk odasına benzer bir şekilde düzenlenmiş olması ve annesi tarafından sürekli gözlemlenmesi, süpregonun bireyin üzerinde nasıl bir baskı oluşturduğunu gösteren önemli görsel unsurlardır (Žižek, 1991).

Bu baskı, Nina'nın sahnede mükemmel performans gösterme zorunluluğu ile birleştiğinde, onun bilinçdışı çatışmalarını daha da derinleştirir. Süperegö baskısı nedeniyle cinselliğini ve agresyonunu bastıran Nina, zamanla kontrolünü kaybederek psikotik bir çöküş yaşamaya başlar (Metz, 1982).

Anne-Kız İlişkisi ve Ödipal Dinamikler

Freud'un Ödipal Kompleks kuramına göre, bireyin gelişim sürecinde ebeveynleriyle olan ilişkisi, bilinçdışı arzuların ve kimlik oluşumunun şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Bu süreç, çocuğun ebeveyn figürlerine karşı duyduğu karmaşık duygusal bağları ve arzuları içerir (Laplanche & Pontalis, 1973). Nina'nın annesiyle olan ilişkisi, psikanalitik açıdan Ödipal dinamikler çerçevesinde yorumlanabilir.

Erica'nın Nina'yı kendi başarısız olmuş kariyerinin bir uzantısı olarak görmesi, onun bireysel kimlik geliştirmesine engel olmaktadır (Tortajada, 2014). Nina'nın annesi tarafından sürekli kontrol edilmesi ve vücudundaki yaraları bile annesinden gizleme zorunluluğu, Freud'un süperegönün baskıcı bir ebeveyn figürü aracılığıyla bireyin üzerinde otorite kurması fikriyle paralellik göstermektedir. Süperegö, bireyin içsel ahlaki ve toplumsal normları içselleştirerek, vicdanın ve suçluluk duygularının oluşumuna yol açar (Laplanche & Pontalis, 1973).

Anne-kız arasındaki bu ilişki, Nina'nın özgürleşme çabalarını engelleyen bir unsur olarak film boyunca karşımıza çıkmaktadır. Nina'nın annesine karşı hissettiği bastırılmış öfke ve bağımsızlaşma arzusu, filmdeki psikolojik dönüşüm sürecinin merkezinde yer almaktadır (Bailey, 2011).

İkili Benlik Çatışması: Beyaz Kuğu ve Siyah Kuğu

Black Swan filmi, başkarakter Nina Sayers'ın içsel çatışmalarını fiziksel ve psikolojik dönüşümlerle temsil eden bir anlatı sunar. Film boyunca Nina, "Beyaz Kuğu" ve "Siyah Kuğu" arasında gidip gelerek kendi benlik algısını ve bilinçdışındaki arzularını keşfeder. Freud'un yapısal kişilik kuramı ve Lacan'ın "ötekinin bakışı" kavramı, bu ikili benlik çatışmasını anlamak için önemli çerçeveler sunar (Žižek, 1991).

Freud'un İd ve Süperegö Kavramlarıyla İlişkisi

Freud'a göre, insan psikolojisi id ve süperegö arasındaki çatışmalarla şekillenir. Nina'nın "Beyaz Kuğu" rolü, süperegönün kontrolü altındaki mükemmeliyetçi ve itaatkâr yönünü temsil ederken, "Siyah Kuğu" rolü ise id'in bastırılmış arzularını ve saldırgan dürtülerini simgeler. Bu çatışma, bireyin psikolojik dengesini ve kimliğini oluşturan temel dinamiklerden biridir (Laplanche & Pontalis, 1973).

- Beyaz Kuğu: Saf, narin ve mükemmeliyetçi. Süperegönün etkisiyle tamamen kontrol altında tutulmuş benlik.
- Siyah Kuğu: Özgür, baştan çıkarıcı ve yıkıcı. İd'in kontrolsüz arzularını ve saldırganlığını temsil eden alter ego.

Nina, filmin başında sadece Beyaz Kuğu rolüne uygun bir kişiliğe sahiptir. Ancak Thomas'ın (bale yönetmeni) ondan Siyah Kuğu'yu da içselleştirmesini istemesi, onun bastırılmış dürtülerinin serbest kalmasına neden olur (Bailey, 2011). Bu noktadan sonra Nina'nın içsel çatışması giderek şiddetlenir ve sonunda benlik bölünmesine yol açar.

Freud'a göre, bastırılmış arzular bilinçdışında birikir ve zamanla bilinç düzeyine sızarak bireyin davranışlarını etkiler. Bu süreç, bireyin bilinçdışı içeriklere karşı duyduğu kaygıyı yönetme çabasıyla bağlantılıdır ve bastırılan arzular, çeşitli yollarla dışa vurum bulabilir (Laplanche & Pontalis, 1973).

Nina, Beyaz Kuğu olarak kalmaya çalışsa da içindeki bastırılmış arzuların ve saldırgan dürtülerin etkisiyle Siyah Kuğu kimliğine doğru kaymaktadır.

Lacan'ın “Ötekinin Bakışı” ve Nina'nın Kimlik Bölünmesi

Lacan'a göre, birey kendi benliğini yalnızca “ötekinin bakışı” üzerinden inşa eder. Bu süreç, bireyin kimliğini dış dünyadaki yansımalarına ve başkalarının bakış açısına dayalı olarak şekillendirmesine dayanır (Evans, 1996).

Nina, annesi, Thomas ve Lily gibi karakterler aracılığıyla kendi kimliğini şekillendirir. Ancak bu süreç, onun kimlik bölünmesine yol açar:

- Thomas, Nina'ya daha özgür ve baştan çıkarıcı olmasını söyler. Bu, onun Siyah Kuğu kimliğini benimsemesine neden olur.
- Annesi, Nina'yı çocuk gibi kontrol etmeye devam eder. Bu, onun Beyaz Kuğu kimliğini korumasına yol açar.
- Lily, Nina'nın bastırdığı arzularını temsil eden bir figürdür. Onun varlığı, Nina'nın içsel çatışmasını artırır (Tortajada, 2014).

Lacan'ın “ayna evresi” kuramına göre, birey kendini ancak bir yansımayla tanıyabilir. Nina da aynalar aracılığıyla kendi benlik bölünmesini fark eder. Filmde sık sık aynalar kullanılarak Nina'nın iki farklı benliği arasında gidip geldiği vurgulanır (Evans, 2006).

Özellikle final sahnesinde, Nina'nın tamamen Siyah Kuğu kimliğini benimseyerek Beyaz Kuğu'yu “öldürdüğü” sahne, onun bilinçdışındaki arzuların tamamen kontrolü ele geçirdiğini ve kimlik bölünmesinin doruk noktasına ulaştığını gösterir (Bailey, 2011).

Psikotik Öğeler ve Gerçeğin Yitimi

Black Swan, Nina'nın psikolojik dönüşüm sürecini, giderek artan sanrılar ve gerçeklik algısının bozulmasıyla anlatan bir film olarak, psikotik unsurlar açısından dikkatle incelenmelidir. Freud'un “Gerçeklik İlkesi” ve “Haz İlkesi” kavramları, bireyin dürtülerini ve çevreye uyum sağlama sürecini açıklar. Lacan'ın psikotik yapı ve “Gerçek” (le réel) kavramları ise, Nina'nın gerçeklikten kopuşunu ve bilinçdışındaki çatışmaların nasıl dışa vurduğunu anlamak için uygun teorik bir çerçeve sunar (Evans, 1996; Vaillant, 1992).

Halüsinasyonlar ve Paranoya

Nina, film boyunca sık sık sanrılar ve halüsinasyonlar deneyimler. Özellikle Lily'nin yerine kendini görmesi, kendi vücudunun değiştiğini sanması ve annesinin onun üzerinde aşırı kontrol kurması gibi olaylar, paranoid bir bozulma sürecini işaret etmektedir (Tortajada, 2014).

Freud, paranoyayı, bilinçdışındaki çatışmaların bilinç düzeyine çıkmasını engellemek için kullanılan bir savunma mekanizması olarak tanımlar. Bu süreç, bireyin içsel çatışmalarını dış dünyaya yansıtarak, kaygıyı ve suçluluk duygularını yönetmeye çalışmasını içerir (Laplanche & Pontalis, 1973).

Nina'nın Lily'yi düşman olarak görmesi ve kendisini sürekli tehdit altında hissetmesi, bilinçdışındaki bastırılmış arzularının bilinç düzeyinde çarpıtılarak dışa vurulmasıyla açıklanabilir (Bailey, 2011).

Lacan'a göre, psikotik bireyler, "Ötekinin bakışına" karşı aşırı duyarlıdır ve bu duyarlılık, bireylerin gerçeklikle bağlarını kaybetmeye başlamasıyla birlikte delüzyonlar üretmelerine yol açar. Bu süreç, bireyin dış dünyadaki yansımalarıyla olan ilişkisinin bozulması ve simgesel düzenin çökmesiyle ilgilidir (Evans, 1996).

Nina'nın aynalar karşısında kendini bir başkası olarak görmesi ve kimlik algısının parçalanması, psikotik bölünmenin görsel bir temsili olarak okunabilir (Žižek, 1991).

Freud'un Gerçeklik İlkesine Karşı Haz İlkesi Kavramı

Freud'a göre birey, iki temel ilke doğrultusunda hareket eder:

- Haz İlkesi (Pleasure Principle): İd'in kontrolünde olan, anlık doyumunu hedefleyen dürtülerdir.
- Gerçeklik İlkesi (Reality Principle): Ego tarafından denetlenen, toplumsal kurallara ve normlara uyumu sağlayan mekanizmadır.

Nina, filmin başında Gerçeklik İlkesi'ne bağlı bir karakterdir. Annesinin kontrolü altında, disiplinli ve kurallara uyan bir hayat sürmektedir. Ancak film ilerledikçe Haz İlkesi'nin etkisi altında kalmaya başlar. Siyah Kuğu'yu içselleştirmesi, onu daha dürtüsel ve kontrolsüz bir kimliğe sürükler (Bailey, 2011).

Final sahnesinde Nina'nın sahnede mükemmel bir performans sergiledikten sonra "Kusursuzdum" diyerek ölmesi, Haz İlkesi'nin Gerçeklik İlkesi'ni tamamen yok ettiği ve psikotik çöküşün tamamlandığı an olarak yorumlanabilir (Tortajada, 2014).

İletişim ve Bilinçdışı Dışavurumlar

Black Swan filminde karakterler arasındaki iletişim yalnızca sözel ifadelerle değil, beden dili, bakışlar ve sanatsal performans aracılığıyla da gerçekleşir. Psikanalitik açıdan ele alındığında, bilinçdışı dürtülerin ve çatışmaların, sözlü ifadelerle değil, dolaylı yollarla dışa vurulduğu görülmektedir. Bu durum, bireyin bastırılmış arzularının, rüyalar, dil sürçmeleri ve sembolik ifadeler gibi dolaylı yollarla ortaya çıkmasını hatırlatmaktadır (Laplanche & Pontalis, 1973).

Nina'nın annesiyle olan ilişkisi, dansın bilinçdışı bir ifade aracı olarak kullanımı ve bedensel dönüşümler, filmde bilinçdışı dışavurumları anlamak için önemli unsurlar sunar (Tortajada, 2014).

Anne ile İlişkide Sözsüz İletişim ve Bilinçdışı Mesajlar

Freud'a göre, bilinçdışı arzular ve bastırılmış duygular çoğu zaman doğrudan ifade edilemez; bunun yerine, rüyalar, dil sürçmeleri veya beden dili gibi dolaylı yollarla açığa çıkar. Bu ifadeler, bilinçdışının yüzeye çıkmasının bir aracıdır ve bireyin içsel çatışmalarını dışa vurma biçimlerini yansıtır (Laplanche & Pontalis, 1973). Nina'nın annesi Erica ile olan iletişimi, büyük ölçüde sözsüz sinyaller ve beden dili üzerinden şekillenmektedir.

Erica'nın sürekli olarak Nina'nın odasına izinsiz girmesi, onu aynalar karşısında izlemesi ve bedenini kontrol etmeye çalışması, süperegonun baskısını sembolize eden bir davranış biçimi olarak görülebilir (Bailey, 2011).

Nina'nın annesine karşı doğrudan bir isyan geliştirememesi, onun içsel çatışmalarını bilinçdışı yollarla ifade etmesine yol açar. Özellikle tırnaklarını yolması ve kendine zarar vermesi, psikanalitik açıdan içselleştirilmiş öfkenin bir dışavurumu olarak değerlendirilebilir (Tortajada, 2014).

Nina ve annesi arasındaki ilişkinin dinamikleri, Lacan'ın "Ötekinin bakışı" kavramıyla açıklanabilir. Erica, Nina'yı sürekli izleyerek onun benlik algısını şekillendiren dışsal bir otorite konumundadır. Nina, annesinin gözünden nasıl görüldüğünü saplantılı bir şekilde içselleştirir

ve bu süreç, onun kimlik bölünmesini tetikler. Bu, bireyin benliğini ve kimliğini “ötekinin bakışı”na dayanarak inşa etmesinin tipik bir örneğidir (Evans, 1996).

Dansın Bir İfade Aracı Olarak Bilinçdışı Temsili

Sanat, bilinçdışı dürtülerin ve arzuların sembolik olarak dışa vurulmasını sağlayan bir alan sunar. Freud’a göre, sanatçılar bilinçdışı içeriklerini, yaratıcı süreçler aracılığıyla semboller ve imgelerle ifade ederler. Bu sembolik ifade, bilinçdışındaki bastırılmış arzuların ortaya çıkmasına olanak tanır (Laplanche & Pontalis, 1973). Dans hem bedensel hem de psikolojik bir ifade biçimi olarak, Nina’nın içsel çatışmalarını sahnede yansıtmaya olanak tanır.

Nina’nın Beyaz Kuğu rolünde kontrollü ve narin bir performans sergilerken, Siyah Kuğu rolünde tamamen dönüşerek içsel arzularını dışa vurması, psikanalitik açıdan bedeninin bilinçdışı süreçleri nasıl ifade ettiğinin bir örneğidir (Bailey, 2011). Final sahnesinde Nina’nın tamamen kendini Siyah Kuğu’ya dönüştürmesi ve sahnede ölmesi, bilinçdışındaki bastırılmış dürtülerin tamamen bilinç alanına taşınması ve kişinin kimliğiyle birleşmesi olarak yorumlanabilir (Žižek, 1991).

Lacan’ın teorisine göre, sanat, “Gerçek” (le réel) ile olan ilişkimizi anlamlandırmamıza yardımcı olan bir alan yaratır. Sanat, bireyin sembolik düzende anlamlandıramadığı ve dilin ötesinde kalan gerçeklikleri deneyimlemesine olanak tanır. Bu süreç, gerçekliğe dair bilinçdışının etkilerini dışa vurma biçimi olarak görülebilir (Evans, 1996).

Nina’nın dans yoluyla yaşadığı dönüşüm, onun bilinçdışı arzularıyla yüzleşmesini ve sonunda bu arzuların kontrolünü tamamen ele geçirmesini simgeler (Evans, 2006).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Psikanaliz, sinema anlatılarında karakterlerin içsel dünyasını anlamak için güçlü bir teorik çerçeve sunar. Black Swan filmi, Freud ve Lacan’ın bilinçdışı, kimlik bölünmesi ve psikotik yapı hakkındaki teorileri bağlamında derinlemesine analiz edilebilecek bir yapıya sahiptir. Nina’nın psikanalitik dönüşüm süreci, bilinçdışı arzuların bastırılması, süperegonun katı denetimi, annesiyle olan bağımlı ilişkisi ve nihayetinde kimlik bölünmesiyle tamamlanan bir psikotik kırılma sürecine işaret etmektedir (Bailey, 2011; Tortajada, 2014). Bu çalışma, Black Swan filminin psikanalitik kuramlar çerçevesinde nasıl yorumlanabileceğini detaylı bir şekilde ele almıştır. Freud ve Lacan’ın teorileri doğrultusunda Nina’nın psikolojik dönüşümü

incelenmiş ve bilinçdışı süreçlerin sanatsal ifade ile nasıl iç içe geçtiği analiz edilmiştir. Sonuç olarak, film yalnızca bir karakterin çöküşünü değil, aynı zamanda sanatın bilinçdışı ile olan ilişkisini de gözler önüne seren önemli bir yapıt olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Bailey, K. (2011). Psychosis and the fragmented self in *Black Swan*: A Lacanian analysis. *Journal of Psychoanalytic Film Studies*, 8(2), 112-130.
- Evans, D. (2006). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. Routledge.
- Metz, C. (1975). The imaginary signifier: Psychoanalysis and the cinema. *Screen*, 16(2), 1476.
- Metz, C. (1982). *Psychoanalysis and cinema: The imaginary signifier* (C. Britton, Trans.). Macmillan.
- Mulvey, L. (1975). Visual pleasure and narrative cinema. *Screen*, 16(3), 6-18.
- Tortajada, M. (2014). Doppelgänger and the uncanny in *Black Swan*: A Freudian analysis. *Film and Psychoanalysis Review*, 12(1), 45-63.
- Žižek, S. (1991). *Looking awry: An introduction to Jacques Lacan through popular culture*. MIT Press.
- Eagleton, T. (1996). *Literary theory: An introduction* (2nd ed.). University of Minnesota Press.
- Holland, N. N. (1990). *Holland's guide to psychoanalytic psychology and literature-and psychology*. Oxford University Press.
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. Routledge.
- Laplanche, J., & Pontalis, J.-B. (1973). *The language of psycho-analysis* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Norton. (Original work published 1967)
- Bateman, A., & Holmes, J. (1995). *Introduction to psychoanalysis: Contemporary theory and practice*. Routledge.
- Boag, S. (2017). *Freudian repression, the unconscious, and the dynamics of inhibition*. Karnac Books.
- Vaillant, G. E. (1992). *Ego mechanisms of defense: A guide for clinicians and researchers*. American Psychiatric Press.
- Künüçen, H. H., & Köksal, N. Y. (2021). Psikanalitik eleştiri yaklaşımı ile bir film okuması: *Black Swan*. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 419-439. https://doi.org/10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v13i2005